

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ
ЗАХИСНИКІВ ТА ЗАХИСНИЦЬ УКРАЇНИ В МЕЖАХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

**Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Виконала: здобувачка 2 курсу
07-211М групи
спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Олена ЗАВТОНОВА

Керівниця: к.філос. н., доцентка
Ірина ПОЛІЩУК

Рецензент: заступник командира
військової частини 3056, майор
Микола КОСТЬ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти соціальної роботи із Захисниками та Захисницями України	8
1.1 Роль соціального супроводу у здійсненні соціальної роботи з військовослужбовцями	8
1.2 Специфіка гендерної ідентичності в соціальній роботі із Захисниками та Захисницями України в умовах воєнного стану	14
РОЗДІЛ 2. Система комплексної підтримки Захисників та Захисниць України на рівні територіальних громад	19
2.1 Характеристика Програми (соціальної ініціативи) соціального супроводу військовослужбовців в територіальній громаді.....	19
2.2 Рекомендації щодо удосконалення соціальної роботи із Захисниками та Захисницями України.....	35
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ	49
Додаток А. Пам’ятка про взаємодію з ветеранками (Програма ментального здоров’я «Ти як?»)	49

ВСТУП

Актуальність дослідження. Захисники та Захисниці України, які беруть участь у збройному конфлікті, стикаються з численними фізичними, психологічними та соціальними викликами. Після повернення з бойових дій вони потребують комплексної підтримки для адаптації до мирного життя. Соціальний супровід на рівні територіальних громад відіграє важливу роль у забезпеченні необхідної допомоги для військовослужбовців та їхніх родин.

Соціальний супровід включає в себе надання правової, психологічної та матеріальної допомоги, сприяє реінтеграції до цивільного життя, допомагає у вирішенні соціально-економічних проблем, а також надає підтримку в медичній реабілітації. Територіальні громади відіграють важливу роль у цьому процесі, оскільки саме на місцевому рівні відбувається основна взаємодія з ветеранами.

Соціальний супровід Захисників та Захисниць України, які брали участь у військових діях під час збройного конфлікту на територіях України, є важливим елементом соціальної політики, спрямованої на реабілітацію та інтеграцію ветеранів у мирне життя. Після повернення з війни військовослужбовці стикаються з багатьма викликами, зокрема медичними, психологічними, соціальними та економічними проблемами та труднощами. В цих умовах територіальні громади відіграють ключову роль у забезпеченні належної підтримки, надаючи доступ до послуг реабілітації, працевлаштування та соціальної допомоги.

Проблемам соціальної роботи з військовослужбовцями присвячено цілий ряд наукових праць різних авторів, а саме Ю. Бриндікова, С. Ветлинського, П. Ворони, Н. Гусак, Е. Костишина, М. Кравченко, О. Лохвицької, О. Міхеєвої, В. Пашинського, Т. Семигіної, І. Трубавіної та інших, питання ж соціального супроводу захисників та захисниць в межах територіальних громад не було об'єктом уваги науковців.

Актуальність даної теми полягає також у необхідності ефективного забезпечення соціального супроводу для Захисників та Захисниць України в умовах тривалої війни. Громади мають розробляти власні програми підтримки, враховуючи індивідуальні потреби військовослужбовців та їхніх сімей, забезпечуючи доступ до ресурсів, реабілітаційних послуг та соціальної інтеграції. Усі ці підстави й зумовили вибір теми дослідження «Особливості соціального супроводу Захисників та Захисниць України в межах територіальних громад».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано в межах наукової теми кафедри філософії, соціології та соціальної роботи «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 0117U006790). Тему обговорено й затверджено на засіданнях кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол від 11.09.2023 р. № 1, від 02.09.2024 р. №1) та затверджено наказом по університету.

Мета дослідження – аналіз особливостей соціального супроводу військовослужбовців на рівні територіальних громад та визначення шляхів його вдосконалення.

Завдання дослідження:

- розкрити роль соціального супроводу у здійсненні соціальної роботи з військовослужбовцями;
- проаналізувати специфіку гендерної ідентичності в соціальній роботі із Захисниками та Захисницями України в умовах воєнного стану;
- розробити проєкт Програми (соціальної ініціативи) соціального супроводу військовослужбовців в територіальній громаді;
- надати рекомендації та пропозиції щодо удосконалення соціальної роботи із Захисниками та Захисницями України.

Об'єктом дослідження є соціальна робота із військовослужбовцями.

Предмет дослідження – теоретико-технологічні особливості здійснення соціального супроводу Захисників та Захисниць України на рівні територіальних громад та шляхи удосконалення цієї роботи.

Методи дослідження, а саме аналіз науково-методичної літератури та джерел, контент-аналіз документів, звітів нормативно-правових актів, метод спостереження за діяльністю соціальних служб, фахівців та роботою програм соціального супроводу в реальних умовах, забезпечили глибокий аналіз та вивчення проблематики, пов'язаної з соціальним супроводом військовослужбовців, дозволили отримати комплексне уявлення про соціальний супровід військовослужбовців в умовах територіальних громад для розроблення рекомендацій щодо його вдосконалення.

Наукова новизна роботи полягає у кількох ключових аспектах: ґрунтовному аналізі специфічних соціальних потреб військовослужбовців в умовах війни, вивченні ролі територіальних громад у соціальній реабілітації військових, розробці концепції соціального супроводу військовослужбовців у громадах та впровадженні інноваційних підходів до соціальної роботи. Запропонований проєкт Програми (соціальної ініціативи) соціального супроводу військовослужбовців в територіальній громаді висвітлює новий підхід до ролі територіальних громад у соціальному супроводі військових, що пропонує концептуальну основу для побудови ефективної взаємодії між громадами та військовослужбовцями, визначає, як громади можуть підтримувати соціальну інтеграцію військових на місцевому рівні. Завдяки наданим рекомендаціям для удосконалення соціальної роботи з військовими запропоновано конкретні інструменти та методи для покращення соціального супроводу військовослужбовців, що можуть бути застосовані соціальними працівниками, територіальними громадами та державними установами.

Практична значущість роботи. Результати дослідження сприятимуть покращенню якості соціальної підтримки Захисників та Захисниць в територіальних громадах, розробці індивідуальних планів супроводу, що враховують їхні конкретні потреби. Це дозволить значно покращити процес соціальної адаптації військових після бойових дій. Дослідження пропонує конкретні методи та інструменти для соціальних працівників, які працюють у територіальних громадах, що допоможуть їм ефективніше надавати підтримку військовослужбовцям та їхнім сім'ям. Практичне значення роботи вбачаємо для створення й вдосконалення програм соціальної реабілітації військових, які спрямовані на зменшення наслідків психологічного стресу та посттравматичного синдрому. Включення таких програм в діяльність територіальних громад допоможе військовим повернутися до мирного життя. Висновки дослідження можуть бути використані для розробки ефективних політик та стратегій соціального супроводу Захисників і Захисниць на рівні територіальних громад, це дозволить органам місцевого самоврядування адаптувати свої програми під реальні потреби військовослужбовців. Дослідження надає практичні рекомендації щодо покращення інтеграції Захисників та Захисниць у суспільне життя громад, що сприятиме швидшій соціалізації та інтеграції військовослужбовців після завершення їхньої служби. Результати дослідження можуть стати основою для створення освітніх курсів і тренінгів для соціальних працівників, які працюють з військовослужбовцями, це сприятиме підвищенню кваліфікації працівників, що забезпечить ефективну допомогу військовим.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, розкритого в кваліфікаційній роботі розглянуто та обговорено та під час засідань кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол від 11.09.2023 р. № 1, від 02.09.2024 р. №1) та під час попереднього захисту. Результати дослідження стали предметом доповіді під час

I Регіональної науково-практичної конференції «Теорія та практика соціальної роботи: досвід, сучасний стан, стратегії» для здобувачів вищої освіти та молодих науковців (03-04 грудня 2024 року, м. Івано-Франківськ). Результати дослідження покладено в основу в науковій публікації в електронному збірнику «Магістерські студії»: Завтонова О. Соціальний супровід Захисників та Захисниць України в межах територіальних громад. *Магістерські студії: електронний альманах. 2024. Вип. XXIV. С..*

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 52 сторінках, основний текст розміщено на 42 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАХИСНИКАМИ ТА ЗАХИСНИЦЯМИ УКРАЇНИ

1.1 Роль соціального супроводу у здійсненні соціальної роботи з військовослужбовцями

Організація соціальної роботи з військовослужбовцями в умовах воєнного стану в Україні має свої специфічні виклики та вимоги. Війна, яка триває з 2014 року, а з початку повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, поставила нові задачі перед соціальними службами, які опікуються військовими та їхніми родинами.

«Пріоритетним завданням на сьогодні є створення дієвого механізму здійснення соціального супроводу військовослужбовців, членів їх сімей, родин загиблих, зниклих безвісти та полонених військовослужбовців» [26].

«Соціальна підтримка військовослужбовців та членів їх сімей розглядається як поєднання належного матеріального забезпечення та здійснення соціального супроводу, що реалізується шляхом надання певних соціальних послуг, серед яких: соціальна адаптація військовослужбовців та членів їх сімей до військового життя; представництво інтересів військовослужбовців в органах державної влади; консультації військовослужбовців та членів їх сімей з питань реалізації належних їм пільг і гарантій; соціальної реабілітації та адаптації; підготовки військовослужбовців до цивільного життя після звільнення з військової служби тощо» [10].

В умовах воєнного стану соціальна робота з військовослужбовцями повинна бути комплексною і поєднувати в собі різні види підтримки – психологічну, соціальну, правову, економічну та медичну. Усі ці аспекти повинні бути інтегрованими, оскільки військові

можуть стикатися з множинними проблемами одночасно, що потребує системної координації зусиль різних фахівців.

Однією з найбільш важливих складових соціальної роботи з військовослужбовцями є психосоціальна реабілітація, яка передбачає надання допомоги військовим, що зазнали травматичного досвіду, включаючи посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, емоційне вигорання тощо. Психосоціальна підтримка також охоплює роботу з родинами військових, оскільки їхнє емоційне і психологічне благополуччя тісно пов'язане з підтримкою військовослужбовців. В умовах війни зростає потреба в спеціалістах, які можуть надавати екстрену та довготривалу психологічну допомогу.

Крім того, соціальні працівники займаються підтримкою військових у процесі працевлаштування після повернення до цивільного життя. Вони допомагають з перекваліфікацією, пошуком роботи, надають консультації щодо правових аспектів отримання пільг.

Військовослужбовці, особливо ті, хто зазнав поранень чи втрат під час служби, потребують допомоги у питаннях правового супроводу для отримання соціальних виплат, статусу ветеранів війни, компенсацій за поранення та інвалідність, а також доступу до медичних послуг. Юридична підтримка забезпечується як соціальними працівниками, так і адвокатами та фахівцями, що спеціалізуються на правах військовослужбовців. Особливу увагу слід приділяти пораненим військовослужбовцям та тим, хто повернувся з фронту і проходить процес демобілізації. Соціальні працівники працюють над створенням програм фізичної та психологічної реабілітації, що включають не лише відновлення здоров'я, а й допомогу в соціальній адаптації після пережитих травм.

Надважливою складовою соціальної роботи з військовими вважаємо роботу з членами їх родин. Соціальні працівники займаються забезпеченням військовослужбовців та їхніх родин необхідними

ресурсами, включаючи житло, харчові набори, матеріальну допомогу, засоби гігієни та медичне забезпечення. Війна ускладнює отримання цих ресурсів, тому ефективна логістика, оперативність і злагоджена робота між органами державної влади та волонтерськими організаціями стають критично важливими.

Соціальна робота в умовах воєнного стану також охоплює допомогу родинам військових, особливо тим, хто втратив годувальників або зіштовхнувся з довготривалою відсутністю членів родини через службу. Соціальні працівники допомагають у вирішенні питань виховання дітей, підтримки матеріального добробуту та психологічної допомоги родинам. Програми підтримки включають заходи для сімей, спрямовані на зменшення психологічного навантаження та соціальну інтеграцію.

Важливою складовою роботи є співпраця між державними органами соціальної допомоги та волонтерськими організаціями, які часто мають швидший доступ до ресурсів і можуть оперативно реагувати на потреби військовослужбовців. Така співпраця дозволяє швидко надавати необхідну допомогу, а також забезпечувати комплексну підтримку на різних рівнях.

Соціальний супровід – це комплекс заходів, спрямованих на підтримку людей, які знаходяться у важких життєвих обставинах, і забезпечення їх соціальної інтеграції. В умовах війни соціальний супровід включає юридичну допомогу, медичну підтримку, психологічну реабілітацію, а також соціально-економічну адаптацію. Саме соціальний супровід є однією із складових роботи соціальних працівників із військовослужбовцями.

Необхідним вбачаємо ознайомлення спочатку з діючими правовими та інституційними основами організації та запровадження соціального супроводу колишніх військових. Основою для соціального супроводу ветеранів війни в Україні є законодавча база, що регулює

права і пільги для військовослужбовців та учасників бойових дій. До ключових нормативних актів належать:

1. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [22], який визначає основні соціальні права учасників бойових дій, зокрема на медичне обслуговування, житлові пільги, працевлаштування та реабілітацію.

2. Закон України «Про соціальні послуги» [21], що регламентує порядок надання соціальних послуг для ветеранів та членів їхніх родин.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями» [18], якою регламентуються механізми влаштування житлово-побутових умов військовослужбовців та членів їх сімей.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб» [6], де визначається механізми реабілітації та професійної адаптації військових у післявоєнний період.

Територіальні громади мають повноваження організовувати соціальний супровід через місцеві органи влади та відповідні соціальні служби, що співпрацюють з державними установами, громадськими організаціями та благодійними фондами. Основними формами соціального супроводу є психологічна, медична, соціально-побутова та правова допомога, а також сприяння у працевлаштуванні та професійній реабілітації.

Основні напрями соціального супроводу захисників і захисниць у територіальних громадах полягає в соціально-психологічній підтримці та реабілітації, медичній допомозі, соціально-побутовій допомозі, професійній реабілітації та працевлаштуванні, інтеграції в громаду та підтримці членів їх сімей.

Один із найважливіших аспектів соціального супроводу – це *соціально-психологічна підтримка та реабілітація*. Захисники і захисниці часто стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією та іншими психологічними проблемами після повернення з війни. Територіальні громади забезпечують психологічну допомогу через місцеві центри реабілітації, мобільні команди психологів і спеціалізовані програми. Однак проблема полягає у недостатній кількості кваліфікованих фахівців та відсутності системної підготовки психологів для роботи з ветеранами.

Медична допомога ветеранам передбачає не лише лікування фізичних травм, а й відновлення загального стану здоров'я, що може бути порушеним через тривалий стрес та навантаження. У межах територіальних громад ветерани мають доступ до первинної медичної допомоги, спеціалізованих медичних закладів, реабілітаційних центрів. Однак існує проблема недостатньої кількості реабілітаційних центрів та обмеженого доступу до сучасного медичного обладнання.

Соціально-побутова допомога полягає в тому, що територіальні громади надають широкий спектр соціально-побутових послуг, які охоплюють допомогу в забезпеченні житлом, пільговими комунальними послугами, а також матеріальну підтримку. Важливим напрямом є також надання юридичних консультацій щодо пільг та прав, передбачених законодавством для учасників бойових дій.

Професійна реабілітація та працевлаштування є однією зі складових соціального супроводу колишніх військових. Реінтеграція захисників у суспільство після служби є складним процесом, який включає допомогу у здобутті нових професійних навичок і працевлаштування. Територіальні громади організують курси підвищення кваліфікації, співпрацюють з місцевими підприємствами щодо працевлаштування ветеранів. Проблемою залишається недостатня

кількість робочих місць та можливостей для перекваліфікації, особливо у сільських громадах.

Дуже важливим етапом та складовою соціального супроводу є *інтеграція колишніх військових в громаду та підтримка їх сімей*. Захисники часто стикаються з соціальною ізоляцією після повернення з війни. Для їхньої успішної інтеграції в громади важливо створювати середовища, де вони відчуватимуть підтримку та розуміння. Громади організовують заходи для ветеранів та їхніх сімей, такі як культурні, спортивні та соціальні проєкти, що сприяють зміцненню зв'язків між ветеранами та місцевими жителями.

Соціальний супровід ветеранів стикається з рядом проблем, які обмежують ефективність існуючих програм:

- *нестача фінансових ресурсів*: територіальні громади часто мають обмежений бюджет, що ускладнює реалізацію комплексних програм підтримки.
- *недостатня кількість фахівців*: бракує кваліфікованих психологів, соціальних працівників і реабілітаційних спеціалістів, які б могли надавати високоякісну допомогу ветеранам.
- *низька поінформованість ветеранів*: часто ветерани та їхні родини не знають про свої права на соціальні пільги та послуги, що доступні в межах територіальних громад.
- *проблеми з реінтеграцією*: ветерани стикаються з проблемами у пошуку роботи, соціальною ізоляцією та недостатньою підтримкою з боку громад.

Поруч з проблемами необхідно розкрити й перспективи розвитку соціального супроводу. Для ефективного розвитку системи соціального супроводу захисників і захисниць України в межах територіальних громад необхідно:

- *збільшити фінансування програм* на місцевому рівні, зокрема через залучення грантів, підтримку міжнародних організацій та державне фінансування.
- *підвищити кваліфікацію фахівців* через навчальні програми для психологів, соціальних працівників і медичних фахівців, які працюють з ветеранами.
- *посилити інформаційну кампанію* щодо прав ветеранів та можливостей отримання допомоги в межах громади.
- *розширити програми професійної реабілітації*, створюючи нові робочі місця та курси перекваліфікації, що враховують потреби ринку праці.

Таким чином, соціальна робота з військовослужбовцями є критично важливою для їхньої інтеграції в суспільство та реабілітації після участі у бойових діях. Однак вона стикається з численними викликами, які вимагають системного підходу. Для ефективної соціальної підтримки військових необхідно покращити підготовку фахівців, збільшити фінансування соціальних програм, розробити спеціалізовані реабілітаційні програми та забезпечити взаємодію різних структур, зокрема місцевих органів влади, медичних установ та громадських організацій. Тільки комплексний підхід до вирішення проблем військових дозволить забезпечити їм гідний рівень підтримки та допомоги.

1.2 Специфіка гендерної ідентичності в соціальній роботі із Захисниками та Захисницями України в умовах воєнного стану

У сучасних умовах військовослужбовці є однією з найбільш вразливих категорій населення, яка потребує специфічної соціальної підтримки. Військові, особливо ті, що брали участь у збройних

конфліктах або виконують свої обов'язки в умовах воєнного стану, стикаються з численними викликами як фізичного, так і психологічного характеру. Соціальна робота з військовослужбовцями має на меті не лише допомогу в реабілітації після бойових дій, але й соціальну інтеграцію, підтримку у сфері працевлаштування, медичного обслуговування та психологічної допомоги.

Актуальність проблеми здійснення соціальної роботи, зокрема соціального супроводу захисників України, як чоловіків, так і жінок, зумовлена зростаючою кількістю ветеранів, гендерними викликами, психологічними та соціальними труднощами, з якими вони стикаються після повернення з фронту. Вирішення цих проблем вимагає розвитку комплексних, гендерно чутливих підходів до реабілітації та соціального супроводу, адаптованих до різних потреб обох статей. Це дозволить забезпечити ефективну інтеграцію ветеранів у мирне життя та сприятиме їхній соціальній та економічній стабільності.

Сучасна українська армія має значний відсоток жінок, які виконують військові обов'язки. Тому важливо враховувати гендерний аспект у соціальній роботі, розробляючи програми, які враховують специфічні потреби як чоловіків, так і жінок-військовослужбовців. Жінки часто стикаються з додатковими викликами, пов'язаними з гендерними стереотипами, складнощами суміщення військової служби і сімейного життя, а також підвищеним ризиком сексуальних домагань. Соціальні працівники мають бути підготовленими до таких викликів і надавати належну підтримку.

Соціальний супровід колишніх військових чоловіків і жінок має свої особливості, пов'язані з відмінностями у потребах та викликах, з якими стикаються ці категорії. Хоча основні напрямки соціальної підтримки можуть бути подібними, гендерні аспекти відіграють важливу роль у визначенні ефективності та відповідності допомоги. Нижче наведені основні відмінності:

1. *Психологічна підтримка.* Чоловіки часто мають більш стримане ставлення до психологічної допомоги через соціальні стереотипи, які заохочують чоловіків приховувати емоції та не визнавати слабкість. Це може призводити до недостатньої залученості до психологічних реабілітаційних програм. Їм може бути важко зізнатися в потребі допомоги, особливо щодо посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Жінки, навпаки, можуть бути більш відкритими до психологічної підтримки, але стикаються з іншими проблемами — зокрема, з тим, що багато програм реабілітації не враховують специфіку жіночого досвіду на війні, включаючи дискримінацію та гендерне насильство, що може відбуватися як під час служби, так і після повернення.

2. *Медичне обслуговування.* Чоловіки військові можуть стикатися з проблемами, пов'язаними з пораненнями та травмами, характерними для бойових дій. Однак їхні медичні потреби частіше спрямовані на фізичну реабілітацію, з акцентом на повернення функціональності після бойових травм. Жінки військові, окрім загальних медичних потреб, можуть потребувати спеціалізованої медичної допомоги, зокрема у сфері репродуктивного здоров'я, що часто ігнорується в загальних програмах. Вони також можуть стикатися з медичними наслідками гендерного насильства або дискримінації під час служби.

3. *Працевлаштування та професійна реабілітація.* Чоловіки частіше стикаються з очікуванням швидкого повернення до робочого життя після військової служби, що може чинити додатковий тиск. Стереотипи щодо того, що чоловіки повинні бути "годувальниками", можуть ускладнити процес реінтеграції в цивільне життя, особливо якщо виникають психологічні чи фізичні труднощі. Жінки після повернення можуть стикатися з подвійними викликами — з одного боку, очікується, що вони швидко відновлять свої професійні навички, з іншого — суспільні очікування можуть зосереджуватися на їхніх ролях

у сім'ї. Крім того, ринок праці може бути менш прихильним до жінок-ветеранів, що часто стикаються з дискримінацією або обмеженим доступом до певних професійних можливостей.

4. *Соціальні та сімейні аспекти.* Чоловіки після служби часто стикаються з очікуванням відновлення лідерської ролі в сім'ї, що може викликати конфлікти або труднощі у взаємодії, особливо якщо військова служба суттєво вплинула на їхню психіку або здоров'я. Жінки можуть відчувати тиск, пов'язаний з необхідністю повернутися до традиційної ролі матері або дружини, що може не відповідати їхнім реальним потребам або бажанням після військової служби. Вони також можуть стикатися з соціальними стереотипами щодо "жіночих" професій або обов'язків у сім'ї.

5. *Гендерні стереотипи та суспільні очікування.* Чоловіки частіше стикаються з тиском бути "сильними" та не демонструвати слабкості, що може ускладнити доступ до психологічної та емоційної підтримки. Жінки-ветерани стикаються зі стереотипами про те, що військова служба є "чоловічою" професією. Їхній внесок у військові дії часто недооцінюється, а їхні потреби ігноруються або не враховуються належним чином.

6. *Інтеграція в громаду.* Чоловіки після повернення можуть стикатися з очікуванням, що вони швидко повернуться до нормального життя та соціальної ролі. Однак ті, хто не справляються з реінтеграцією, можуть опинитися у стані соціальної ізоляції. Жінки, навпаки, можуть відчувати себе відстороненими від громади, оскільки їхній бойовий досвід не завжди визнається чи сприймається належним чином. Вони часто не отримують тієї ж поваги або уваги, що і чоловіки-ветерани, що призводить до почуття відчуження.

Як бачимо, соціальний супровід колишніх військових потребує врахування гендерних особливостей, щоб забезпечити ефективну підтримку як чоловікам, так і жінкам. Гендерно чутлива політика

допоможе врахувати специфіку переживань і проблем кожної статевої групи колишніх військовослужбовців та підвищить якість реінтеграції в мирне життя.

Отже, соціальний супровід захисників та захисниць України в межах територіальних громад є важливим компонентом післявоєнної реабілітації та інтеграції ветеранів у суспільство. Незважаючи на наявні виклики, місцеві територіальні громади працюють над розширенням можливостей ефективного соціального супроводу колишніх військових з метою успішної їх інтеграції в цивільне життя.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА КОМПЛЕКСНОЇ ПІДТРИМКИ ЗАХИСНИКІВ ТА ЗАХИСНИЦЬ УКРАЇНИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1 Характеристика Програми (соціальної ініціативи) соціального супроводу військовослужбовців в територіальній громаді

Соціальні ініціативи щодо супроводу військовослужбовців у територіальних громадах мають критичне значення для забезпечення стабільної інтеграції та адаптації військових до мирного життя після служби. Важливість таких ініціатив проявляється в наступних аспектах: соціально-психологічна підтримка військових, їх соціальна інтеграція, правовий захист, професійна реабілітація та перекваліфікація колишніх військовослужбовців, підтримка їх родин, зміцнення громади.

Багато військовослужбовців стикаються з посттравматичним стресовим розладом або іншими психологічними проблемами, пов'язаними з пережитими воєнними діями. Соціальні ініціативи надають можливість отримати психологічну допомогу, що знижує ризики розвитку серйозних психічних захворювань та суїцидальних намірів серед ветеранів.

Повернення до цивільного життя після служби є складним процесом, що потребує соціальної підтримки та відновлення соціальних зв'язків. Соціальні ініціативи в територіальних громадах допомагають військовослужбовцям знайти своє місце в громаді, брати участь у громадському житті та отримати підтримку на місцевому рівні.

Військові мають особливі права та привілеї, проте не завжди можуть повністю орієнтуватися у системі соціальних пільг. Ініціативи з соціального супроводу допомагають військовим отримати доступ до належних соціальних пільг, компенсацій та правового захисту.

Багато військових потребують перекваліфікації або допомоги у пошуку нової роботи після повернення. Соціальні ініціативи сприяють організації курсів професійної підготовки, що допомагає ветеранам знайти нову професійну діяльність та адаптуватися до ринку праці.

Родини військових також стикаються з психологічними та соціальними труднощами під час повернення близьких зі служби. Ініціативи щодо супроводу враховують потреби родин, забезпечують їхню стабільність та підтримку.

Соціальні ініціативи на рівні територіальних громад не лише допомагають військовим, але й зміцнюють соціальну згуртованість, сприяють формуванню громадського духу та взаємодопомоги, що робить громаду більш стійкою перед викликами війни.

«Трансформація існуючої системи соціального захисту, в першу чергу, пов'язана з посиленням уваги до питань соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей, родин загиблих, зниклих безвісти та полонених» [26]. Вважаємо, що такі напрями роботи дозволять підтримувати соціальну стабільність у суспільстві та у війську, запобігатимуть виникненню конфліктних взаємодій або кризових ситуацій, що пов'язано з підвищенням градусу соціальної напруги, а необхідною та важливою умовою досягнення таких завдань вбачаємо у розробленні та впровадженні в дійсність різноманітних соціальних ініціатив та програм соціального супроводу військовослужбовців та членів їх родин.

Проект Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах

Актуальність та обґрунтування Програми. З початку війни в Україні зросла кількість військовослужбовців, які повертаються до своїх громад після служби на фронті. Після бойових дій ці люди часто стикаються з численними труднощами, включаючи психологічні травми, соціальну ізоляцію, економічну нестабільність та труднощі інтеграції у

цивільне життя. Соціальний супровід військових на рівні територіальних громад є критично важливим для їхнього ефективного повернення до нормального життя та забезпечення їхніх соціальних прав.

Мета Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах: забезпечення комплексного соціального супроводу військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя, через надання їм психологічної, соціальної, економічної та правової допомоги на рівні територіальних громад. Програма також спрямована на підтримку родин військових, щоб забезпечити їхнє благополуччя та адаптацію до нових умов.

Завдання Програми:

- *надання кваліфікованої соціально-психологічної допомоги військовослужбовцям* (організація індивідуальних і групових консультацій з психологами, профілактика та лікування посттравматичного стресового розладу, проведення тренінгів та курсів з психологічної підтримки для військовослужбовців та їхніх сімей);
- *допомога у соціальній адаптації військовим* (допомога у відновленні соціальних зв'язків та інтеграція до цивільного життя, організація програм соціальної адаптації та інтеграції до громадського життя (спільні культурні, спортивні заходи, громадські ініціативи)), підтримка родин військовослужбовців, включаючи дітей, батьків та подружжя);
- *соціальний та юридично-правовий супровід військових* (консультації щодо отримання соціальних пільг, компенсацій та інших державних гарантій, підтримка у вирішенні правових питань, пов'язаних із статусом ветерана війни, допомога у відновленні документів, організації правової підтримки у разі потреби);

- *допомога у працевлаштуванні військовослужбовців та економічна підтримка* (організація програм професійної підготовки та перекваліфікації для військовослужбовців, сприяння у працевлаштуванні через співпрацю з місцевими підприємствами та бізнесами, надання матеріальної допомоги сім'ям військовослужбовців);
- *підтримка фізичного здоров'я* (організація медичних обстежень і реабілітаційних програм для військових, надання допомоги у відновленні фізичного здоров'я після бойових травм, сприяння у забезпеченні доступу до необхідних медичних послуг та ліків).

Цільова аудиторія Програми. Програма орієнтована на:

- військовослужбовців, які повертаються після служби (демобілізовані, після реабілітації внаслідок поранень тощо),
- ветеранів війни,
- членів родин військовослужбовців (подружжя, діти, батьки),
- родини загиблих військовослужбовців.

Етапи реалізації Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах

1. Етап Програми «Аналіз потреб громади» включатиме:

- проведення соціального дослідження щодо кількості військовослужбовців та їхніх потреб,
- аналіз існуючих ресурсів громади для реалізації програми (кадри, фінансування, установи).

Аналіз потреб громади є першим і ключовим етапом для успішної реалізації Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах. Він включає оцінку різних аспектів життя громади, розуміння специфіки проблем військовослужбовців та можливості інтеграції програм підтримки. Основні етапи та результати такого аналізу можуть включати оцінку соціальних проблем

військовослужбовців та їх родин, рівень соціальної ізоляції, аналіз інфраструктури та наявних ресурсів громади, визначення правових та соціальних пільг військовослужбовців, оцінку соціально-економічних потреби військових та їх родин, рівень залучення громади до підтримки військових, оцінку специфіки територіальних громад.

Велика кількість військовослужбовців після повернення зі служби стикаються з психологічними труднощами, такими як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожні розлади. Важливо оцінити рівень потреби у психологічній підтримці, консультуванні та реабілітаційних послугах. Часто військовослужбовці та їх родини відчують соціальну ізоляцію та відчуження від суспільства. Програма повинна враховувати потреби у створенні підтримуючого соціального середовища.

Важливо визначити наявність медичних закладів, спеціалізованих центрів психологічної реабілітації, можливості місцевих закладів охорони здоров'я надавати професійну допомогу військовим. Військовослужбовці, які повертаються до мирного життя, потребують перекваліфікації або додаткової освіти для адаптації на ринку праці. Оцінка наявних освітніх програм допоможе розробити ефективні заходи щодо працевлаштування.

Часто військові та їх родини недостатньо обізнані про свої соціальні права, пільги та можливості. Громада повинна оцінити рівень інформованості серед ветеранів та організувати консультації для підвищення правової обізнаності. Важливо оцінити наявність державних органів, що займаються соціальним супроводом, і їх здатність надавати необхідні консультації та послуги.

Військовослужбовці часто потребують покращення житлових умов або отримання соціального житла. Оцінка наявності житлових програм для військових є важливою для розробки ефективних рішень.

Важливий аспект соціального супроводу – це сприяння в працевлаштуванні та підтримка економічної стабільності родин військових. Визначення місцевих можливостей для перекваліфікації, наявність програм соціального підприємництва та підтримки малих бізнесів допоможе військовим стабілізувати своє фінансове становище.

Громада може відігравати важливу роль у реабілітації військовослужбовців, організовуючи волонтерські ініціативи, підтримуючи родини військових, створюючи культурні та освітні заходи для військових. Аналіз соціальних структур громади дозволяє оцінити, яким чином громада може підтримати інтеграцію військових у суспільство, допомогти їм відчутися себе частиною соціального життя.

Важливо врахувати специфіку територіальних громад – міські громади можуть мати більше ресурсів для допомоги, тоді як сільські громади часто стикаються з нестачею інфраструктури та спеціалістів. Оцінка готовності місцевих адміністрацій та їх ресурси для координації соціальних програм для військових має велике значення для ефективного функціонування програм супроводу.

Аналіз потреб громади допомагає визначити пріоритетні напрямки роботи для Програми соціального супроводу військовослужбовців, адаптувати її під реальні можливості та проблеми, з якими стикаються військові та їхні родини. На основі такого аналізу можна розробити комплекс заходів, спрямованих на створення ефективної системи підтримки, що відповідатиме конкретним соціальним та економічним потребам громади.

2. Етап формування команди включає наступні напрями роботи:

- залучення фахівців соціальної роботи, психологів, юристів та медичних працівників,
- визначення ключових осіб у територіальній громаді, відповідальних за виконання програми.

Етап формування команди в межах реалізації Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах є важливим компонентом для забезпечення ефективного впровадження заходів соціальної підтримки. Цей етап включає кілька ключових кроків: аналіз компетенцій та підбір фахівців, формування організаційної структури, організація тренінгів та навчання команди, встановлення співпраці з місцевими партнерами та громадами, розробка внутрішніх процедур та системи моніторингу, налагодження комунікації та підтримка мотивації команди.

Для реалізації Програми потрібна команда спеціалістів із різними компетенціями та досвідом, здатних забезпечити всебічну підтримку військовослужбовців. Важливими спеціалістами є:

- *соціальні працівники або фахівці із соціальної роботи*, які здійснюють прямий контакт із військовими та їхніми родинами, надаючи допомогу у вирішенні соціальних, правових та побутових проблем.

- *психологи та психотерапевти*, як спеціалісти, що мають досвід роботи з військовими, повинні надавати психотерапевтичну допомогу, допомагати в подоланні посттравматичних стресових розладів (ПТСР).

- *Юристи* (військовослужбовці часто потребують консультацій із правових питань, пов'язаних із пільгами, компенсаціями або правами на житло, наявність юристів у команді дозволить ефективно консультиувати та супроводжувати військових),

- *фахівці з працевлаштування та перекваліфікації*, це спеціалісти, які допоможуть у пошуку роботи, організації тренінгів та перекваліфікації військовослужбовців для адаптації на ринку праці,

- *медичні працівники*, фахівців із медичної допомоги чи реабілітаційних заходів, наявність яких сприятиме організації комплексної допомоги.

Для злагодженої роботи команди необхідно створити чітку організаційну структуру. Це передбачає визначення таких ролей:

- *керівник Програми* - відповідає за загальну координацію та управління командою, контроль за реалізацією програмних заходів та звітність перед відповідними органами.
- *координатори напрямів*, хто координуватимуть кожен ключовий напрям роботи (психологічний супровід, правова підтримка, працевлаштування тощо) та відповідатимуть за контроль якості та узгодженість дій у своїй сфері.
- *адміністративні працівники*, що організують роботу з документацією, моніторинг ресурсів, а також забезпечують комунікацію з місцевими органами влади та партнерами.

Щоб команда могла ефективно працювати з військовослужбовцями, потрібне регулярне навчання та підвищення кваліфікації, що включатиме:

- навчальні семінари з роботи з ветеранами війни (важливо, щоб усі члени команди мали знання про психологічні, соціальні та медичні наслідки, з якими стикаються військовослужбовці),
- тренінги щодо психосоціальної підтримки (психологічна підтримка військових потребує спеціальних методів роботи, навчання сприятиме професійній підготовці команди для роботи з ПТСР, стресом, депресією та іншими наслідками війни),
- тренінги щодо інтеграції та соціальної адаптації (команді потрібно знати ефективні підходи до соціальної адаптації та інтеграції ветеранів у мирне життя).

Команда повинна забезпечити ефективну комунікацію з місцевими органами влади, соціальними службами, медичними установами, освітніми центрами та роботодавцями. Це дозволить оперативно вирішувати проблеми, залучати зовнішні ресурси та сприяти активній інтеграції військовослужбовців у громаду.

Для забезпечення прозорості та ефективності реалізації Програми необхідно розробити внутрішні процедури: звітування та моніторинг результатів та оцінка потреб військовослужбовців. Важливо розробити систему регулярного звітування про досягнуті результати, а також механізми моніторингу ефективності роботи кожного напрямку. Команда повинна мати інструменти для регулярної оцінки потреб військових, щоб коригувати стратегію роботи та забезпечити індивідуальний підхід до кожного ветерана.

Підтримка високого рівня комунікації та мотивації в команді є критично важливою. Регулярні зустрічі, аналіз виконаної роботи, зворотний зв'язок та обговорення нових підходів сприяють злагодженій роботі команди та підвищують її ефективність.

Етап формування команди є важливою складовою успішної реалізації Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах. Добір компетентних фахівців, організація навчання, створення ефективної організаційної структури та налагодження співпраці з місцевими партнерами забезпечують якісну реалізацію заходів і сприяють соціальній адаптації військових до мирного життя.

3. Налагодження співпраці з державними органами та бізнесом – це:

- співпраця з місцевими органами влади для забезпечення фінансування та підтримки програми,
- пошук партнерів серед бізнесу та волонтерських організацій для допомоги у працевлаштуванні та матеріальній підтримці.

Етап налагодження співпраці з державними органами та бізнесом є важливою складовою реалізації Програми соціального супроводу військовослужбовців. Він спрямований на створення стійкої мережі підтримки, яка сприятиме успішній адаптації військовослужбовців до

цивільного життя та їхній інтеграції в громаду. Взаємодія між державними органами, приватним сектором та громадами допомагає максимально ефективно використовувати наявні ресурси та забезпечувати системний підхід до надання допомоги.

В процесі визначення ключових партнерів Програми соціального супроводу військовослужбовців, виокремлюємо наступних:

- державні органи (Міністерства, місцеві органи влади, відділи соціальної політики, охорони здоров'я, органи зайнятості та інші структури, які можуть надати необхідні ресурси та допомогу),
- бізнес-сектор (місцеві підприємства, великі компанії, які можуть залучатися до працевлаштування військовослужбовців, а також надавати фінансову чи матеріальну допомогу),
- *громадські організації* (співпраця з благодійними та громадськими організаціями, що займаються питаннями соціальної адаптації, реабілітації та підтримки військовослужбовців).

Після визначення ключових партнерів Програми треба розробити стратегії співпраці, що полягатиме в аналізі можливостей кожного партнера (визначення, які ресурси та послуги можуть надати державні органи та бізнес-сектор, це може бути працевлаштування, фінансова допомога, медичні послуги, психологічна підтримка, навчальні програми або житлове забезпечення), та розробленні спільних проєктів (запропонувати спільні програми чи проєкти, у межах яких можна буде реалізувати комплексну підтримку військовослужбовців. Наприклад, державні програми навчання або кваліфікаційні курси, фінансовані бізнесом).

Наступний етап роботи – це укладання партнерських угод: меморандуми про співпрацю (оформити партнерські відносини шляхом підписання меморандумів чи угод про співпрацю. Це забезпечить офіційну підтримку з боку державних і приватних партнерів), окреслення прав та обов'язків партнерів (чітко визначити ролі та

відповідальність кожної сторони у процесі реалізації програми. Наприклад, державні органи можуть відповідати за надання соціальних пільг, а бізнес – за працевлаштування та фінансування реабілітаційних заходів).

Проведення інформаційної кампанії про важливість та необхідність запровадження розробленої Програми соціального супроводу військовослужбовців в умовах територіальних громад полягатиме в залученні бізнесу та державних органів може бути ефективнішим за допомогою проведення інформаційних кампаній, це дозволить підкреслити важливість програми та її користь для суспільства, та в презентації Програми для бізнесу (організація зустрічей або презентацій, під час яких представники бізнесу зможуть ознайомитися з програмою, дізнатися, як вони можуть сприяти її реалізації, і які вигоди це може принести для їхньої компанії).

Важливою складовою буде і спільна робота над реалізацією послуг, заявлених проєктом Програми соціального супроводу військовослужбовців, що полягатиме в забезпеченні колишніх військових місцем для працевлаштування (організація курсів професійної перепідготовки та адаптації військовослужбовців до нових умов, співпраця з бізнесом у цьому напрямку дозволить надати військовим можливість отримати нові професії та вміння), організація медичної та соціально-психологічної підтримки (державні органи можуть надати необхідні медичні послуги та психологічну допомогу. Бізнес, своєю чергою, може підтримати через фінансування або створення благодійних програм для лікування чи реабілітації військових).

Регулярний перегляд результатів співпраці з партнерами, що дозволить коригувати стратегію, вносити зміни та покращувати взаємодію. Важливо проводити опитування серед бізнесу та державних

структур щодо результативності співпраці, для отримання зворотного зв'язку.

Етап «Налагодження співпраці з державними органами та бізнесом» є критично важливим для реалізації Програми соціального супроводу військовослужбовців. Він сприяє створенню стійкої підтримки, забезпечує використання всіх наявних ресурсів та максимізує позитивний вплив на військових. Спільна робота держави, бізнесу та громад дозволяє ефективніше вирішувати проблеми соціальної адаптації та реабілітації військовослужбовців.

4. Етап «Реалізація послуг» – це :

- відкриття консультаційних центрів або мобільних команд для забезпечення доступності соціальної допомоги військовим та їхнім родинам,
- регулярні тренінги, консультації та семінари для військових і членів їхніх родин.

Етап реалізації послуг в межах реалізації Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах є ключовою частиною процесу, під час якого конкретні послуги надаються безпосередньо військовослужбовцям та їхнім родинам. Цей етап включає кілька важливих елементів: попередня оцінка потреб військовослужбовців, надання соціально-психологічної підтримки, юридична допомога, соціальна допомога та побутова підтримка, організація реабілітаційних заходів, професійна орієнтація та працевлаштування, соціальна інтеграція та робота з родинами військовослужбовців, моніторинг та зворотний зв'язок, взаємодія з місцевими громадами та партнерами.

Першим кроком у наданні послуг є проведення детального аналізу потреб кожного військовослужбовця. Для цього соціальні працівники проводять особисті зустрічі та опитування для виявлення основних проблем і запитів; оцінюються психологічні, медичні, соціальні, правові

та інші аспекти, які потребують уваги; на основі оцінки розробляється індивідуальний план супроводу, що відповідає потребам конкретного військовослужбовця.

Одним із найважливіших напрямів роботи є соціально-психологічна допомога, що буде включати проведення індивідуальних та групових консультацій з психологами; використовуватимуться різні психотерапевтичні методи для підтримки військових, що мають посттравматичний стресовий розлад, депресії, тривожні розлади; будуть організовані тренінги зі стресостійкості, управління емоціями та адаптації до мирного життя.

Юридична підтримка включає надання консультацій з правових питань, пов'язаних із отриманням соціальних пільг, компенсацій, правового статусу, та допомогу у вирішенні питань щодо пенсійного забезпечення, медичних послуг та інших правових аспектів, які мають значення для військовослужбовців.

Соціальними працівниками буде організована допомога у вирішенні побутових проблем, таких як пошук житла, організація допомоги по догляду за дітьми; сприяння в отриманні матеріальної допомоги, забезпеченні продуктами харчування, одягом або іншими необхідними речами; взаємодія з місцевими органами влади для забезпечення доступу до соціальних послуг.

Для відновлення фізичного та психологічного здоров'я військовослужбовців планується організація медичної реабілітації та фізіотерапії для відновлення після травм і поранень, програми психологічної реабілітації, які включають арт-терапію, музикотерапію, спорт, йогу та інші методи, що сприяють відновленню психологічного стану.

Допомога з професійної адаптації військових включатиме проведення тренінгів та курсів перекваліфікації для військовослужбовців, які шукають нові можливості працевлаштування;

співпрацю з роботодавцями, організація ярмарків вакансій та інших заходів, спрямованих на інтеграцію військових у ринок праці; підтримку в складанні резюме, підготовка до співбесід та пошуку роботи.

Важливою частиною програми є робота з сім'ями військовослужбовців, що включатиме надання психологічної підтримки членам родин військових, організацію заходів для зміцнення сімейних стосунків та підтримки емоційного здоров'я родин, підтримку дітей військовослужбовців у питаннях освіти, соціалізації та емоційної адаптації.

Реалізація послуг включає постійний моніторинг їхньої ефективності: проводитимуться регулярні опитування та оцінка задоволеності військовослужбовців отриманими послугами, аналізуватиметься ефективність програм, і, за необхідності, вносяться корективи для підвищення якості соціального супроводу. Важливим елементом є зворотний зв'язок із самими військовими, щоб отримати інформацію про їхні потреби та бажані зміни в наданих послугах.

Важливо на етапі реалізації послуг забезпечити співпрацю з місцевими громадськими організаціями, волонтерами та державними структурами для координації зусиль і максимального залучення ресурсів на місцевому рівні.

Етап реалізації послуг у межах Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах є важливим для ефективної підтримки військових та їхніх родин. Комплексний підхід, який включає оцінку потреб, надання психологічної, соціальної та юридичної допомоги, а також реабілітацію й інтеграцію на ринок праці, сприяє успішній адаптації військовослужбовців до мирного життя та зниженню рівня стресу та соціальної ізоляції.

5. Етап реалізації Програми «Оцінка ефективності» включатиме:

- постійний моніторинг результатів програми та отримання зворотного зв'язку від військових.

- коригування програми на основі результатів та відгуків учасників.

Етап оцінки ефективності є ключовим у процесі реалізації Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах. Він спрямований на визначення досягнутого прогресу, оцінку результатів діяльності та внесення корективів для підвищення якості надання соціальних послуг. Основні компоненти цього етапу можуть включати наступні етапи: визначення критеріїв оцінки, збір даних, аналіз даних, зворотний зв'язок, коригування програми.

Визначити конкретні метрики, такі як кількість військовослужбовців, які отримали соціальні послуги, відсоток успішних адаптацій у цивільному житті, кількість відвідувань соціальних служб тощо. Оцінка якості наданих послуг, задоволеність військовослужбовців від підтримки, їхнє психоемоційне благополуччя, зміни у стані їхніх соціальних зв'язків.

Використання методів анкетування, інтерв'ювання, фокус-груп, спостереження та аналіз документів з метою збору даних про реалізацію Програми допоможуть зібрати інформацію про ефективність програми з різних джерел. Важливим є регулярність збору даних, тобто, як часто будуть проводитися оцінки (щомісяця, щоквартально, раз на рік) для відстеження прогресу.

Провести аналіз зібраних даних для виявлення трендів, успішних практик та проблемних аспектів програми. Це може включати порівняння показників до і після впровадження програми, використання статистичних методів для визначення значущості отриманих результатів.

Військовослужбовці, які брали участь у програмі, можуть надати цінні відгуки про свою досвід та результати. Важливо обговорювати результати оцінки разом з командою, організувати засідання з

командою соціальних працівників, щоб обговорити результати та отримати їхню точку зору щодо ефективності програми.

На основі отриманих результатів можливим є внесення коректив у програму, щоб покращити якість надання соціальних послуг, це може включати зміни в стратегіях, методах роботи, або запровадження нових послуг, або розроблення нових підходів чи модулів навчання для соціальних працівників, якщо буде виявлено недостатність у їхніх навичках чи знаннях.

Підготовка звіту, в якому будуть узагальнені результати оцінки ефективності програми, рекомендації та пропозиції для подальшої роботи є дуже важливою роботою. Звіт має бути доступним для всіх зацікавлених сторін, включаючи громади, представників державних органів та самих військовослужбовців.

Етап оцінки ефективності в межах реалізації Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах є невід'ємною складовою успішного функціонування програми. Він допомагає виявити успіхи та проблеми, сприяє покращенню якості надання соціальних послуг і забезпечує безперервний розвиток соціальної роботи з військовослужбовцями, що, у свою чергу, підвищує їхнє соціальне благополуччя.

Очікувані результати запровадження Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах:

- покращення психологічного та соціального стану військовослужбовців і членів їхніх родин,
- ефективна соціальна інтеграція військовослужбовців у громаду,
- зниження рівня ПТСР та інших психологічних проблем серед військових,
- підвищення рівня працевлаштування та економічної стабільності військовослужбовців,
- покращення доступу до медичних та соціальних послуг.

Бюджет і ресурси Програми. Для успішної реалізації Програми необхідне фінансування з боку державних органів, залучення грантів та підтримка з боку благодійних та волонтерських організацій. Основні статті витрат включають: заробітну плату фахівців (психологи, юристи, соціальні працівники), організацію заходів, тренінгів та консультацій, логістичне забезпечення (мобільні команди, транспорт), матеріальну допомогу військовослужбовцям та їхнім родинам.

Таким чином, запровадження Програми соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах є нагальною необхідністю для підтримки тих, хто захищає країну. Програма допоможе не лише у вирішенні нагальних соціальних проблем, але й сприятиме ефективній адаптації військових до мирного життя, забезпечить їхні права та благополуччя. Завдяки комплексному підходу, громади матимуть змогу створити умови для тривалої підтримки військових, що сприятиме загальному покращенню соціальної стабільності та безпеки у країні.

2.2 Рекомендації щодо удосконалення соціальної роботи із Захисниками та Захисницями України

Важливість та необхідність розроблення рекомендацій щодо удосконалення соціальної роботи із військовослужбовцями не викликають сумнівів. Ситуація в Україні, зокрема війна та її наслідки, підкреслюють критичну роль соціальної роботи із військовослужбовцями. Вони стикаються з численними викликами. У зв'язку з цим, удосконалення соціальної роботи стає важливим завданням для забезпечення благополуччя військових.

Соціальна робота з військовослужбовцями вимагає системного та комплексного підходу. Це включає в себе не тільки соціально-психологічну допомогу, але й підтримку в питаннях працевлаштування,

медичного забезпечення, соціальної адаптації та юридичних консультацій. Розроблення рекомендацій щодо удосконалення соціальної роботи допоможе врахувати всі аспекти потреб військовослужбовців і створити ефективну систему підтримки.

Існуючі програми соціальної підтримки військових потребують аналізу та систематизації. Розроблення рекомендацій дозволить виявити ефективні практики, а також виявити слабкі місця в системі соціального забезпечення. Це дасть змогу впровадити найкращі рішення та запобігти повторенню помилок.

Військовослужбовці, які отримують необхідну соціальну підтримку, стають більш стійкими до стресових ситуацій і краще адаптуються до змін у своєму житті. Це важливо не лише для їхнього особистого благополуччя, а й для загальної безпеки та стабільності в суспільстві.

Удосконалення соціальної роботи сприятиме ефективній інтеграції військовослужбовців у цивільне суспільство. Це включає в себе допомогу в пошуку роботи, навчанні, соціальній адаптації, що в свою чергу знижує ризики соціальної ізоляції та маргіналізації.

Розробка рекомендацій може сприяти поліпшенню співпраці між різними державними, громадськими та приватними структурами, які працюють у сфері соціальної підтримки військових. Це важливо для створення єдиної системи надання допомоги та забезпечення координації дій.

Практичні та методичні рекомендації щодо удосконалення соціальної роботи із Захисниками та Захисницями України мають бути спрямовані на покращення психологічної, соціальної та економічної підтримки військових, які повертаються до цивільного життя або потребують допомоги під час служби.

Нижче наведені ключові аспекти рекомендацій, які слід врахувати в удосконаленні різних напрямів здійснення соціальної роботи.

1. Соціально-психологічна підтримка:

- *регулярні психологічні консультації* (військові, особливо після бойових дій, потребують постійної підтримки кваліфікованих психологів. Необхідно організувати індивідуальні та групові терапії для подолання посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії, тривожних розладів);
- *курси емоційної саморегуляції* (проводити тренінги для військових з технік самоконтролю, управління стресом та емоційною стійкістю. Такі тренінги можна організувати спільно з громадськими організаціями, які мають відповідних фахівців);
- *інтеграція родин військових до програм реабілітації* (родини часто є невід'ємною частиною процесу реабілітації. Необхідно залучати членів сім'ї до терапевтичних заходів для кращого взаєморозуміння та підтримки).

2. Соціальна підтримка:

- *організація соціальних груп підтримки* (створення спільнот військових, де вони можуть спілкуватися, ділитися досвідом та взаємодіяти. Такі групи можуть функціонувати як на території громади, так і в інтернет-форматі);
- *забезпечення тимчасового житла* (для військових, які залишили службу або перебувають на етапі реабілітації, потрібно організувати тимчасові місця проживання та забезпечити доступ до базових соціальних послуг);
- *підтримка дітей військовослужбовців* (соціальні працівники повинні залучати ресурси для надання допомоги дітям військових, включаючи психологічну підтримку, освітню допомогу та організацію культурних заходів).

3. Професійна адаптація та працевлаштування:

- *програми перекваліфікації* (організувати курси з професійної перекваліфікації для тих, хто повертається з війни і хоче змінити

професію або знайти роботу. Співпраця з державними службами зайнятості та приватними компаніями допоможе організувати додаткові тренінги та стажування);

- *ярмарки вакансій для військових* (проведення регулярних заходів з працевлаштування, де роботодавці, зацікавлені у наймі ветеранів, можуть знайти підходящих кандидатів);
- *консультації з кар'єрного розвитку* (соціальні працівники можуть допомагати військовим у складанні резюме, підготовці до співбесід та адаптації до умов цивільного ринку праці).

4. Юридична підтримка:

- *юридичні консультації* (надавати безкоштовні юридичні консультації щодо отримання пільг, компенсацій, правового статусу учасників бойових дій, а також для вирішення інших правових питань);
- *підтримка у вирішенні питань з пенсійного забезпечення* (соціальні працівники повинні допомагати військовим у зверненні до державних органів для отримання відповідних виплат та допомоги).

5. Медичне забезпечення та реабілітація:

- *доступ до якісної медичної допомоги* (соціальні працівники повинні забезпечити, щоб військові мали доступ до кваліфікованих лікарів, медичних закладів і необхідного лікування, включаючи фізичну реабілітацію після поранень);
- *реабілітаційні програми* (розробка комплексних програм фізичної та психологічної реабілітації, що включають фізіотерапію, психотерапію, лікувальні процедури, спортивні заходи).

6. Інформаційна та освітня підтримка:

- *інформаційні кампанії* (організувати інформаційні заходи для військових та їхніх сімей щодо можливостей отримання допомоги, доступу до послуг та пільг, що надаються державою);

- *освітні заходи для військових* (соціальні працівники повинні проводити тренінги з правових та соціальних аспектів реабілітації, наприклад, як отримати допомогу, як взаємодіяти з державними установами, доступ до програм соціальної підтримки).

7. Залучення громадськості та волонтерів:

- *залучення волонтерів* (волонтерські організації можуть надавати додаткову допомогу військовослужбовцям. Соціальні працівники повинні координувати співпрацю з волонтерами для ефективної підтримки);
- *взаємодія з громадськими організаціями* (громадські ініціативи мають важливе значення у забезпеченні соціальної підтримки військових. Соціальні працівники повинні активно залучати громадські організації до надання допомоги).

Як бачимо, розроблені практичні та методичні рекомендації спрямовані на створення комплексної системи підтримки військовослужбовців у громадах, що включає різні аспекти – від психологічної допомоги до професійної адаптації та медичного забезпечення. Впровадження цих рекомендацій дозволить підвищити ефективність соціальної роботи та допоможе військовим успішно інтегруватися в цивільне життя.

ВИСНОВКИ

Військовослужбовці – це особлива група, яка потребує багатовекторної соціальної підтримки через специфіку своєї діяльності. Вони виконують особливі завдання в умовах підвищеного ризику, що спричиняє низку проблем після повернення до цивільного життя. Серед основних проблем військових виділяють фізичні травми, психологічні порушення, соціальну дезадаптацію та труднощі з працевлаштуванням.

Соціальна робота із Захисниками та Захисницями України в умовах воєнного стану є багатогранною і вимагає комплексного підходу для ефективного забезпечення їхніх потреб: психосоціальна реабілітація, економічна підтримка, правовий супровід, робота з родинами військових та постійна співпраця з волонтерськими організаціями – це ключові складові успішної соціальної роботи в умовах війни. Соціальний супровід, як одна із технологій соціальної роботи з військовослужбовцями, допомагає їм адаптуватися до нових умов та зменшити ризики виникнення соціальної ізоляції. Крім того, важливо враховувати гендерні особливості у роботі з військовими та створювати програми, які б забезпечували рівноправну та ефективну допомогу всім категоріям військовослужбовців.

Гендерний підхід у соціальній роботі є важливим компонентом забезпечення рівноправної та ефективної підтримки різних категорій населення, зокрема військовослужбовців. Чоловіки і жінки, які виконують військові обов'язки, мають різні потреби, виклики та соціальні ролі, що вимагає розробки відповідних підходів і програм для соціальної допомоги. У військовій сфері, яка традиційно вважалася «чоловічою», жінки за останні десятиліття значно розширили свою участь, і тому важливо враховувати специфіку гендерної ідентичності в соціальній роботі. Застосування гендерного підходу дозволяє глибше зрозуміти специфічні проблеми, з якими стикаються як чоловіки, так і

жінки-військовослужбовці. Цей підхід допомагає уникнути узагальнень і стереотипів щодо гендерних ролей, що сприяє наданню більш ефективної соціальної підтримки. Врахування гендерних особливостей у роботі з військовими допомагає краще адаптувати програми допомоги до їхніх конкретних потреб, таких як фізичне та психологічне здоров'я, соціальна адаптація, правова та економічна підтримка.

Соціальні ініціативи щодо супроводу військовослужбовців у територіальних громадах є невід'ємною частиною загальної стратегії реабілітації та соціальної інтеграції ветеранів. Вони сприяють не лише вирішенню соціальних, психологічних та правових проблем військових, але й зміцненню соціальної стабільності у суспільстві. Прикладом подібної соціальної ініціативи на рівні територіальної громади є розроблена авторами дослідження Програма соціального супроводу військовослужбовців у територіальних громадах, цільовою аудиторією якої визначено військовослужбовців, які повертаються після служби (демобілізовані, після реабілітації внаслідок поранень тощо), ветеранів війни, членів родин військовослужбовців (подружжя, діти, батьки), родини загиблих військовослужбовців. Програма пропонує застосування широкого кола видів надання допомоги та підтримки окресленим категоріям населення в межах соціального супроводу. Очікуваними результатами запровадження розробленої Програми є покращення психологічного та соціального стану військовослужбовців і членів їхніх родин, ефективна соціальна інтеграція військовослужбовців у громаду, зниження рівня ПТСР та інших психологічних проблем серед військових, підвищення рівня працевлаштування та економічної стабільності військовослужбовців, покращення доступу до медичних та соціальних послуг.

Розроблення рекомендацій щодо удосконалення соціальної роботи із військовослужбовцями є не лише важливим, а й необхідним кроком для забезпечення їхнього благополуччя, успішної реабілітації та

адаптації в умовах постійних викликів, пов'язаних із війною. Це допоможе створити більш справедливу та стабільну соціальну систему, що в свою чергу позитивно вплине на суспільство в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипова, С. П., Бік, О. Я. Соціальна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО, звільненими в запас. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. №6(344). Ч.1. 2021. 64–77. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-6\(344\)-1-64-77](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-6(344)-1-64-77)
2. Беспалько А., Шумейко А. Основи військово-соціальної роботи у Збройних Силах України та арміях провідних країн світу. Том 1 №5. 2019. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціальна робота». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2019/5-1/1>
3. Блінов О. А., Тімкін І. Ф. Соціальна робота з пораненими військовослужбовцями в військовому госпіталі. Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність, перспективи розвитку: колективна монографія у 2-х частинах. Частина 1 Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні / за ред. С. П. Миронової, Л. Б. Платаш. Чернівці : Технодрук, 2021. С. 266-279.
4. Військово-соціальна робота у Збройних Силах України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5149458/page/9/>
5. Горішня К. Професійна реадаптація демобілізованих військовослужбовців: сценарне прогнозування майбутнього. Інститут соціальної і політичної психології НАПН України. 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-60-2-24-30>
6. Деякі питання ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб. Постанова Кабінету Міністрів

- України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-2024-%D0%BF#Text>
7. Жиленко, Р. В. Дослідження основних потреб учасників АТО та членів їх сімей в соціальних послугах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Випуск 1 (42), 68-73. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/20429>
 8. Журавльов М.В., Мулява В.Д. Організація військово-соціальної роботи у Збройних Силах України: основні проблеми становлення та удосконалення в сучасних умовах. Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», вип.1 (44), 2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/article/view/232455>
 9. Заребельний В. Соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей - це питання, яке завжди на часі. АрміяІnfom. 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2023/04/22/soczialna-pidtrymka-vijskovosluzhbovcziv-ta-yihnih-simej-cze-pytannya-yake-zavzhdy-na-chasi/>
 - 10.Калініченко Я.В. Соціальна підтримка військовослужбовців та їх сімей – це питання, яке завжди на часі. АрміяІnfom. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/04/22/soczialna-pidtrymkavijskovosluzhbovcziv-ta-yihnih-simej-cze-pytannya-yake-zavzhdy-nachasi/>
 - 11.Кондрюкова В.В. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців силових структур, звільнених у запас : навчально-методичний посібник / В.В. Кондрюкова, І.М. Слюсар. – К. : Гнозіс, 2013. – 116 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://library.nusta.edu.ua/depository/%D0%9E%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1>

[%82%D0%B8/%D0%A1%D0%BE%D1%86_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB_%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2%20%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80,%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%83%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%81.%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%8E%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%92.%D0%92..pdf](#)

12. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>.
13. Логвінова О., Рассказова О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/soc_robota_soc_osvita/2021_2/9.pdf
14. Олексюк Н. С. Соціально-педагогічна робота з сім'ями військовослужбовців в умовах реформування Збройних Сил України [монографія]. Київ : Видавничий дім «Слово», 2011. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/3795/>
15. Пеша І.В. Соціальний супровід як форма комплексної соціальної допомоги // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – Ч. II. – № 11 (270). – С. 193-199.
16. Права, пільги, соціальні гарантії та норми забезпечення, встановлені законодавством України для військовослужбовців Збройних сил

України та членів їхніх сімей. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/prava-pilgy-socialni-garantiyi-ta-normy-zabezpechennya-vstanovleni-zakonodavstvom>

17. Працевлаштування військовослужбовців: гарантії та пільги. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/525528-pratsevlashtuvannya-viyskovosluzhbovtziv-harantiyi-ta-pilhy>
18. Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями. Постанова Кабінету Міністрів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1081-2006-%D0%BF>
19. Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності: Постанова Кабінету Міністрів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/378653__767376
20. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
21. Про соціальні послуги. Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
22. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
23. Савицький В.І. Особливості військової соціальної роботи з різними категоріями населення. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4875/1/11%20-%201_9_%20-%2022.pdf

24. Сидоренко А.О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.27>
25. Соціальний захист військовослужбовців. Довідковий матеріал з питань соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/soczialnij-zaxist-ta-adaptacziya-vijskovosluzhbovcziv/soczialnij-zahist-vijskovosluzhbovcziv.html>
26. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки: методичний посібник / Герасименко О.В., Горбенко І.М., Деточка О.Д., Дембіцький В.М., Єфімова В.В., Калініченко Я.В., Камінська А.С., Куц С.В., Лагодзінський В.В., Мороз В.М., Панченко В.М., Рожков Є.О., Умеренкова Н.Ф., Шевчук О.В.. – Київ.: НДЦГПЗСУ країни, 2023. – 130 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u188/352_831164580.pdf
27. Соціальні гарантії військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D1%97%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2%D1%82%D0%B0%D1%87%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%97%D1%85%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%B2%D0%BE%D1%81>

[%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D0%B9%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4](#)

28. Спицька К. Правові засади соціального захисту учасників бойових дій в Україні. Юридичний вісник. 2022/2. С. 171–181.
29. Технології соціальної роботи з військовослужбовцями. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/4617644/page:26/>
30. Шолудько Ю. О. Соціальний захист військовослужбовців за законодавством України. Актуальні проблеми сучасного права. 2018. С. 55–68.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Пам'ятка про взаємодію з ветеранками
(Програма ментального здоров'я «Ти як?»)**

Сьогодні країну захищають понад 45 тисяч жінок-військослужбовиць, 4 тисячі з них – у боях нарівні з чоловіками. Ще 13 тисяч українок мають статус учасниць бойових дій.

Жінки рятують життя, мінують та розмінують, керують підрозділами, нищать ворога і повертаються додому ветеранками. Їхній досвід вартий поваги і вони так само потребують нашої підтримки у відновленні.

«Ти як?» зібрав коротку пам'ятку про взаємодію з ветеранками та контакти фондів і організацій, які можуть допомогти психологічно, фізично чи юридично.

Аби проявити повагу до ветеранки, не кажіть

«Нащо тобі та війна здалася,
ти мала з дітьми сидіти»

«То не жіноча справа»

«Жінкам там робити нічого»

«Краще подумай про дітей»

Це травмує.

Особливо в часи повномасштабної війни, коли жінки виконують завдання і несуть відповідальність нарівні з чоловіками.

Жінка на війні залишається жінкою:

вона може більше хвилюватися за своїх близьких, може бути емоційнішою, може складніше переживати втрати, ніж чоловіки.

Водночас жінка-військова не боїться випробувань, вона може швидше бігати, краще стріляти чи бути витривалішою фізично й ментально.

Жінки з бойовим досвідом дещо інакше переживають процеси повернення до цивільного життя — їм важче реінтегруватися.

Це пов'язано з іншим сприйняттям жінок у суспільстві, зокрема з більшим рівнем стигматизації з боку цивільних, які вважають, що військова служба не узгоджується зі «звичною роллю жінки».

Вже у цивільному житті ветеранки можуть стикатися з особливими викликами: проблемами з репродуктивним здоров'ям, домашнім насильством тощо.

У разі потреби попросіть про допомогу
у відновленні, яке ви вже почали:

ГО «Вільний вибір»
(063) 64 64 991, vvybir.org.ua

Гаряча лінія кризової підтримки
Українського ветеранського фонду
0 800 33 20 29

Ветеранська спільнота Veteran Hub
veteranhub.com.ua

ГО «Дівчата»
divchata.org

БО «Жінка і війна»
womanandwar.com

БФ «Сильні»
sylni.org

ГО «Жіночий ветеранський рух»
uwvm.org.ua